

Helsingin sosiaaliviraston johtava lakimies Tapio Rätty käsittelee palstalla sosiaalihuollon ajankohtaisia lakikysymyksiä.

Lakisivut tarjoavat juridista hyötytietoa sosiaalialan ammattilaisille.

Juristin nurkkaus -palstan lisäksi sivuilla julkaistaan muita sosiaalialan juristien kirjoituksia, lakiuutisia ja lakitiedon verkkopalvelujen esittelyjä.

Vireillä eduskunnassa -palstalle kootaan hallituksen lakiesityksiä.

Kerro meille, mitä aiheita toivot sivuilla käsiteltävän: palaute@sosiaaliturva.fi

Palstalla aiemmin julkaistuja kirjoituksia on koottu artikkelipankkiin: www.sosiaaliturva.fi
> Artikkelipankki > Juridiikka

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977

Asetus kehitysvammaisten erityishuollosta 988/1977

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992

Asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 912/1992

Ajantasainen lainsäädäntö ja hallinto-oikeuksien ratkaisuja verkossa: www.finlex.fi

Erityishuolto kuljetuksineen on asiakkaalle maksutonta lukuun ottamatta henkilön ylläpidosta perittävää maksua. Alle 16-vuotiaalle tosin osittainen ylläpitokin on ilmaista.

Milloin kehitysvammahuollossa peritään maksuja?

Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain 1 §:n mukaan erityishuoltoa annetaan henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluksia. Sananmuotonsa mukaisesti kehitysvammalaki on siten toissijaista lainsäädäntöä.

Päivähoidosta ei saanut periä maksua

Kuopion hallinto-oikeus katsoi 2005 tekemässään ratkaisussa, että ensisijaiseksi sairaudeksi merkityllä diagnoosilla ei ollut merkitystä, kun ratkaistiin sitä, onko kysymys kehitysvammalain 1 §:n 1 momentin tarkoittamasta henkilöstä. Olennaisinta on, että henkilöllä on synnynnäinen tai kehitysiässä saatu kehityksen tai henkisen toiminnan viivästyminen (Kuopion hallinto-oikeus, 8.2.2005 nro 05/0106/2).

Tässä tapauksessa viranhaltija oli maksupäätöstä tehdessään huomionnut, että henkilön ensisijainen diagnoosi oli lääkärintodistuksen mukaan autismi ja vasta toissijaisena diagnoosina oli kehitysviive. Tämän perusteella viranhaltija katsoi, ettei päivähoidon tarve perustunut kehitysvammaisuuteen ja henkilön erityishuollon tarpeeseen.

Lapsi oli hoidettavana paitsi kehitysvammaisten asuntolassa myös normaalissa lasten päiväkodissa. Hallinto-oikeus katsoi, että kehitysvammalla lapsella pelkästään ryhmässä olemista muiden lasten kanssa voitiin pitää kuntouttavana toimintana. Näin ollen oli katsottava kunnan järjestäneen päiväkodissa annetun palvelun olosuhteissa, jotka vastasivat kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain mukaiseen erityishuoltoon kuuluvien palvelujen järjestämistä.

Erityishuolto-ohjelmaan voi vaatia muutoksia

Erityishuollon tarpeessa olevalle henkilölle on aina laadittava erityishuolto-ohjelma. Sen hyväksyy kehitysvammalain 34 §:n mukaan erityishuollon johtoryhmä tai sen määräämä henkilö. Ohjelmaa on tarvittaessa tarkistettava ja se on laadittava yhteistyössä asianomaisen henkilön itsensä ja hänen holhojansa tai muun huoltajansa sekä sosiaalilautakunnan kanssa.

Erityishuolto-ohjelman tulee sisältää kaikki ne palvelut, joita järjestetään henkilön kehitysvammaisuuden perusteella. Asiakkaalla tai hänen edustajallaan on oikeus vaatia erityishuolto-ohjelmaa täydennettäväksi tai oikaistavaksi. Jos erityishuollon johtoryhmä ei oikaisuun tai tarkistamiseen suostu, asia voidaan viedä lääninhallituksen päätettäväksi oikaisuina. Tästä päätöksestä ei lain 82 §:n 2 momentin perusteella voi valittaa.

Erityishuolto-ohjelmaa koskeva erityishuollon johtoryhmän päätös voidaan viedä myös valituksena lääninhallituksen käsiteltäväksi ja tämä lääninhallituksen päätös edelleen hallinto-oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden tutkittavaksi.

Ylläpidosta perittävän maksun määräytyminen

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:ssä on säädetty maksuttomista sosiaalipalveluista. Säännöksen mukaan kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa tarkoitettu erityishuolto sekä lain 39 §:ssä tarkoitettu kuljetus ovat maksuttomia. Kehitysvammaisen henkilön ylläpidosta voidaan kuitenkin periä maksu alle 16-vuotiaalle annettavaa osittaista ylläpitoa lukuun ottamatta.

Maksuttomaan erityishuoltoon kuuluvat kehitysvammalain 2 §:n mukaan järjestetyt palvelut. Merki-

tystä ei sinänsä ole sillä onko palvelu tai tukitoimi mainittu kehitysvammaista koskevassa erityishuolto-ohjelmassa.

Kehitysvammalaissa ja asiakasmaksulaissa tarkoitettua ylläpitoa ei ole tarkemmin määritelty. Kehitysvammalakia säädettäessä todettiin muun muassa, että normaaliisuuden periaatteen toteuttaminen edellyttää maksun perimisen ylläpidosta, esimerkiksi tavanomaisista asumis-, ravinto- ja muista vastaavista menoista.

Maksun määrääminen ja suuruus perustuvat siihen, mitä ylläpitopalveluja henkilö on tosiasiasa saanut ja käyttänyt ja mitä hän on itse maksanut. Kehitysvammalla henkilöllä on oikeus itse päättää siitä, mitä palveluja hän käyttää ja mistä hän niitä hankkii.

Maksun määräytymiseen ei ole vaikutusta sillä, minkä toimintamuodon tai toimintamuotojen – laitoshoidon, asumispalvelujen, perhehoidon – yhteydessä ylläpitoa on annettu. Toimintamuodolla voi olla kuitenkin merkitystä maksun suuruuteen, sillä asiakasmaksulain ja asiakasmaksuasetuksen mukaisesti määräytyvät esimerkiksi pitkäaikainen ja lyhytaikainen laitoshuolto (ks. asiakasmaksuasetuksen 21 §) tai kuntouttava hoito (asiakasmaksuasetuksen 14 §).

Hallinto-oikeuksien tulkintoja ylläpidon sisällöstä...

Rovaniemen hallinto-oikeuden mukaan ylläpitoon kuuluvat asunnon, ruuan ja vaatteiden hankkiminen (Rovaniemen hallinto-oikeus, 24.1.2001 nro 01/0020/1).

Oulun hallinto-oikeus katsoi, että maksun saa periä tavanomaisista asianomaisen henkilön kehitysvammaisuudesta huolimatta aiheutuvisista asumis-, ruoka ja muista vastaavista menoista (Oulun hallinto-oikeus, 9.10.2003 nro 03/059/1).

Helsingin hallinto-oikeus katsoi, että asuntolassa asuvalle kehitysvammaiselle järjestetty erityishuolto oli maksutonta. Sen sijaan asumiseen liittyvät tukipalvelut katsottiin ylläpidoksi, josta sai periä maksun. Tukipalveluihin sisältyivät lähinnä siivous, pyykinpesu, sauna, lääkärisäkäynnit ja ostokset. Hallinto-oikeus korosti, että tukipalvelumaksuja ei määrätty niille asiakkaille, jotka huolehtivat itse muun muassa vaatehuollostaan, siivouksestaan ja ikkunoiden pesusta. (Helsingin hallinto-oikeus, 20.12.2002 nro 02/1156/6).

Lain tarkoittamaa ylläpitoa ovat siis sellaiset palvelut ja tukitoimet, joita järjestetään riippumatta henkilön vaikeavammaisuudesta tai hänen erityishuollon tarpeestaan. Kysymys on sellaisista jokapäiväisistä menoista, jotka syntyvät riippumatta siitä, onko henkilö vammaisen vai ei ja joilla ei ole yhteyttä henkilön avun tai huollon tarpeeseen.

... ja rajanvetoja ylläpidon ja erityishuollon palveluihin

Rajanveto ylläpitoon ja erityishuoltoon liittyviin palveluihin on ongelmallista. Edellä mainituissa *Rovaniemen hallinto-oikeuden* ratkaisussa oli kysymys ohjattuun asumiseen kuuluvista palveluista ja niistä perittävistä maksuista. Hallinto-oikeus katsoi, että ohjattuun asumiseen kuuluvat palvelut ja niiden järjestäminen eivät kuulu ylläpitoon vaan ne oli annettu henkilön kehitysvammaisuuden takia ja näin ollen kysymys oli maksuttomista palveluista.

Maksuttomuuden edellytykseksi ei ole säädetty sitä, että henkilö ei saa palveluihin korvausta jonkin muun lain nojalla. Rovaniemen hallinto-oikeuden mukaan näin ollen merkitystä ei ollut sillä, että henkilö sai kansaneläkelaitokselta eläkkeensä ja lisäksi hoitotukea päivittäiseen hoidon ja huolenpidon järjestämiseen. (Rovaniemen hallinto-oikeus, 24.1.2001 nro 01/0020/1.)

Kuopion hallinto-oikeuden ratkaisussa oli kysymys siitä, voitiinko kehitysvammaiselta henkilöltä periä virike- ja palvelumaksu. Henkilö oli

sijoitettu palvelukotiin kehitysvammalain mukaisesti. Palvelumaksu perustui toimintakyvyn arviointiin. Henkilö maksoi itse asunnostaan vuokran sekä ylläpitokorvauksen, joka sisälsi ateriamaksun ja nyt kysymyksessä olevan virike- ja palvelumaksun. Hallinto-oikeuden mukaan henkilölle ei saanut määrätä ylläpitokorvaukseen sisältyvänä erillistä virike- ja palvelumaksua niistä palveluista, joita hän tarvitsi vammansa vuoksi. (Kuopion hallinto-oikeuden ratkaisussa 19.3.2003 nro 01398/02/4420).

Lapin lääninoikeuden ratkaisussa oli taas kysymys ryhmäkodissa autetusta asumisesta perittävistä palvelumaksusta. Tässä tapauksessa kehitysvammaisen henkilö maksoi itse vuokran, ruuan, vaatteet, terveydenhuollon ja harrastukset. Lääninoikeus katsoi, että henkilölle annettujen autettuun asumiseen kuuluvien palvelujen ei voitu katsoa kuuluvan henkilön ylläpitoon, vaan ne olivat henkilön erityishuoltoon kuuluvia maksuttomia palveluja. (Lapin lääninoikeus 19.5.1999 T 247.)

Jos henkilö vastaa itse ylläpidosta aiheutuvista kustannuksista, yleensä ylläpidosta ei voida periä muuta erillistä maksua. Hallinto-oikeuskäytännössä on annettu merkitystä myös sille, käyttääkö henkilö palveluja tosiasiallisesti vai ei. Jos henkilö ei käytä maksun sisältämiä palveluja tai hankkii ne itse, erillistä ylläpitoon liittyvää maksua ei näistä palveluista voida periä.

Vaasan hallinto-oikeuden päätöksessä oli kysymys siitä, voitiinko asumispalveluista periä yleinen 100 markan suuruinen perusmaksu kuukaudessa. Valittaja asui kerrostalossa, josta oli vuosien kuluessa muodostunut palvelutalotyypinen. Vakituisia työntekijöitä oli seitsemän. Henkilökunta työskenteli talossa kello 7–21 viikon jokaisena päivänä. Kehitysvammaisen henkilö ei käyttänyt henkilökunnan palveluja vaan ilmoitti selviytyvänsä omatoimisesti ja toisaalta ostavansa tarvitsemansa palvelut yksityisesti. (Vaasan hallin-

to-oikeus, 30.5.2000 T 00/0343/1.)

Vaasan hallinto-oikeus hyväksyi valituksen ja poisti maksun. Se totesi nimenomaisesti, että avohuollon palveluista perittävät maksut tulee määrätä vain todellisen käytön mukaan ja asiakkaalla tulee olla mahdollisuus itse valita käyttääkö hän palvelua vai ei.

Kuopion hallinto-oikeuden päätöksessä oli kysymys kotipalvelun maksun perimisestä kehitysvammaiselta henkilöltä, jota autettiin kauppa-asioissa, pyykinpesussa ja vuodevaatteiden vaihdossa.

Henkilö asui vuokra-asunnossa ja kävi viitenä päivänä viikossa toimintakeskuksessa. Avohuollon ohjaajan/asuntolan hoitajan toimenkuvaa muutettiin niin, että hänen työpanoksestaan noin 60 prosenttia kohdistettiin kotipalveluun, jossa asiakasta autetaan kauppa-asioissa ja muissa edellä mainituissa toiminnoissa.

Hallinto-oikeus totesi, että kun henkilö itse osallistui ohjaajan kanssa mainittujen toimintojen suorittamiseen sekä osti kerran kuukaudessa yksityiseltä palvelun tuottajalta siivouspalvelun, kunnan tarjoamat palvelut eivät olleet asiakasmaksulain 4 §:n 2 kohdan tarkoittamaa ylläpitoa, josta olisi voitu periä maksu. (Kuopion hallinto-oikeus 22.9.2004 nro 02370/03/4420.)

Kuljetukset yleensä erityishuollon järjestäjän vastuulla

Kehitysvammalain 39 §:n mukaan erityishuollon järjestäjän – erityishuoltopiirin kuntayhtymän tai sosiaalilautakunnan – on järjestettävä erityishuollossa olevan henkilön kuljetukset toimintayksiköiden välillä sekä muut kuljetukset siten kuin asetuksella säädetään. Kehitysvamma-asetuksen 3 §:n mukaan erityishuoltopiirin tai erityishuoltojärjestävän kunnan on huolehdittava kuljetuksista, jotka ovat välttämättömiä erityishuollon saamiseksi tai maksettava niistä aiheutuvat kustannukset. Asiakasmaksulain 4 §:n 2 kohdan mukaan tällainen kuljetus on asiakkaalle maksutonta.

Toimintayksiköillä tarkoitetaan

niitä kuntayhtymän omia tai sosiaali- ja terveystoimen yksiköitä, joissa henkilölle annetaan erityishuoltoa. Jos kehitysvammaisen henkilö asuu kotonaan, matkat kodin ja toimintayksikön välillä tulee järjestää ”muina erityishuollon saamiseksi välttämättöminä kuljetuksina”.

Jos kehitysvammaisen lapsi käy esimerkiksi peruskoulua, koulukuljetukset järjestetään perusopetuslain mukaisina maksuttomina kuljetuksina. Tällöin otetaan huomioon perusopetuslain ensisijaisuus. Jos lapsi koulun jälkeen on esimerkiksi iltapäivähoidossa, koulu huolehtii opetuksiin liittyvinä kuljetukset koulun jälkeiseen toimintayksikköön. Toimintayksiköstä kotiin tapahtuvat kuljetukset tulee taas järjestää kehitysvammalain 39 §:n perusteella.

Helsingin hallinto-oikeus katsoi ratkaisussaan, että kun kehitysvammaiselle lapselle oli järjestetty koululla iltapäivähoitoa, joka oli katsottava maksuttomaksi erityishuollosi, kuljetus hoitopaikasta kotiin oli järjestettävä erityishuoltoon kuuluvana kehitysvammalain 39 §:n ja kehitysvamma-asetuksen 3 §:n mukaisesti. (Helsingin hallinto-oikeus 7.3.2003 nro 03/0228/6).

Jos taas kehitysvammaiselle lapselle järjestetään päivähoitoa normaalipalveluna ilman kuntoutuksellista elementtiä, matkat voidaan järjestää päivähoitolain tai vammaispalvelulain perusteella.

Kehitysvammaisuutensa perusteella pitkäaikaishoidossa olevalle henkilölle lomamatkat kotiin voidaan järjestää erityishuoltoon liittyvinä kuljetuksina. Loma pitkäaikaishoitopaikasta voi olla erityishuollon järjestämiseksi niin tärkeä, että matkat voidaan katsoa erityishuoltoon kuuluviksi. Toinen mahdollisuus on järjestää matkat vammaispalvelulain perusteella. Sen soveltamisessa voi kuitenkin olla ongelmana se, että pitkäaikaishoitopaikka ja kehitysvammaisen henkilön kotikunta eivät ole vammaispalvelulain ja -asetuksen tarkoittamia lähikuntia. Tällöin vammaispalvelulaki ei tule sovellettavaksi. ●